

E se non funcionase?

TERESA TÁBOAS VELEIRO

No serán dun outono que nos abraia novamente coa súa luz, e mentres camiño polo Porto do Molle no concello de Nigrán polas beirarrúas dunha área pensada para acoller empresas, e polo tanto co claro fin de xerar riqueza e emprego, noutrora, en tempos de bonanza e tamén de insensatez, reflexiono sobre as mutacións que esta crise está comezando a provocar na orde económica e tamén na orde social.

E aínda sen pretender ser visionaria, ocórreseme un exercicio de imaxinación prospectiva sobre o tránsito que potencialmente se podería dar entre a situación anterior á propia crise e a que nos espera no futuro.

Boa metáfora do que pretendo transmitir podería ser o destino incerto desta área pensada inicialmente para albergar proxectos empresariais, xerar emprego e riqueza, entendendo, como se entendeu sempre, que a empresa é o lugar onde se substancia ou se facilita a materialización dunha boa parte dos proxectos vitais das persoas.

Pero cavilo tamén sobre a insensatez e a irracionalidade que trouxo da man un sistema especulativo e depredador que alimentou e se alimentou do estrago ecolóxico e do saqueo dos recursos naturais, así como dun consumismo exacerbado. Un modelo caracterizado por unha continua fuxida cara a adiante, sen máis límite que o provocado pola ausencia do beneficio inmediato.

Esta especulación deuse tamén nos parques empresariais, infraestruturas de iniciativa pública destinadas a facilitar o exercicio dun dereito fundamental como é o dereito ao traballo. Parques empresariais, onde se mercaban e vendían parcelas, sen ningunha intención de xerar enfoques alternativos cara a unha economía de base produtiva, onde simplemente se trataba de comprar, vender e revender nunha secuencia perversa de lucro rápido. A análise do acontecido e o vaticinio como perspectiva de futuro do que posiblemente sucederá se este modelo, que xa está amosando dramaticamente a peor das súas caras, non funcionase. Esta é a base deste artigo sobre o Porto do Molle. A representación do que pode ser este espazo no prazo de dez anos, como unha metáfora, establecendo unha relación de identidade entre o modelo neoliberal que nos arrastra nunha fonda crise económica, social e política, e o Porto do Molle como reflexo dunha área planificada cun fin que pode non chegar a cumprirse.

Reflexionar de tal maneira que para referirme ao primeiro utilizo o segundo como comparativa proxectada no tempo, de xeito que o fundamento sexa a relación entre un e outro. Outra visión do que podería ser este espazo no ano 2020, mediante un tránsito cara a outro modelo no que vaian vinculadas obrigatoriamente as cuestións medio ambientais. A idea doutra dimensión económica que ten que xurdir do fracaso dunha época e neste caso coa intervención sobre un espazo proxectado como peza do engranaxe dun motor que está a fallar e que nos debe servir para non repetir os mesmos erros. Aquilo que tan ben concretou Aldous Huxley na súa frase: “ *quizais a máis grande lección da historia é que ninguén aprendeu as leccións da historia*”.

Este documento é unha vía utópica para achegarnos a outra realidade, un exercicio que amosa o desacougo que provoca este momento no que debemos de mudar a natureza deste anaco de territorio intervido, xerando unha nova linguaxe aberta a un diálogo coa contorna, unha linguaxe que vaia penetrando nas realidades circundantes tamén mutantes, moi lonxe da planificación primixenia pensada como unha illa, sen a elaboración pormenorizada das preexistencias, referencias, pautas e ritmos que establecía o lugar, é dicir, do sedimento do tempo. Este é un dos moitos exemplos do resultado dunha economía que degradou a vida social, cultural e medio ambiental, xa que o Porto do Molle, ademais dunha clara función no equilibrio do sistema hídrico, tiña outros usos relacionados co sector primario.

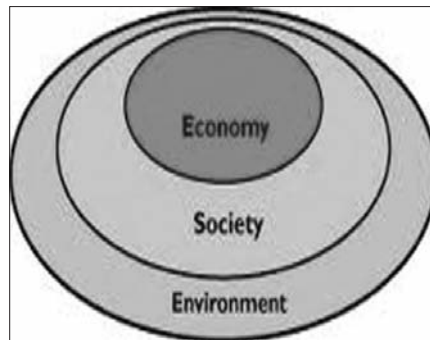
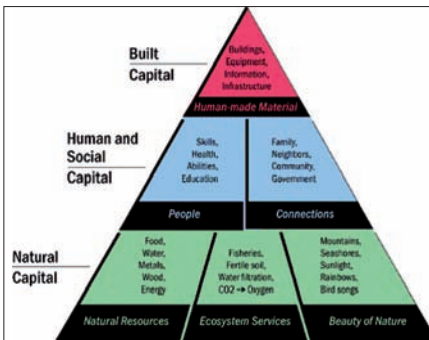
Porén, o Porto do Molle será o soño do que sucederá se isto non funciona, se o uso para o que foi ideado non chegase a concretarse por mor dunha crise sistémica que obriga a repensar o futuro. Será polo tanto unha aposta por unha nova cultura entre sociedade e natureza que camiñe cara a novas fórmulas de xestión dos recursos naturais, construída ao redor do social e do colectivo, transformándose nunha avanzada cara á construción doutro modelo, será unha proposta para establecer formas de produción e de consumo que contribúan a transitar dunha crise económica, ecolóxica e social a un modelo alternativo, reorientando o uso do solo, xa que o modelo industrial no que se baseou a súa construción irá seguramente desprazando a produción de bens de consumo co fin de atopar unha man de obra cada vez máis barata. Velaí a posibilidade de que queden sen desenvolver proxectos que estaban na base argumental da planificación do Porto do Molle. Por iso hai que convertelo nun novo escenario, nun laboratorio de alternativas, dado que ese territorio, intervido polo desexo de que se implantasen industrias que xerarían riqueza e crearían postos de traballo, pode ver o seu futuro truncado.

Pero malia iso, tamén pode ser un momento de oportunidade para mudar a relación e a conexión co territorio circundante que se mantivo como resistencia “civilizatoria”, como se se tratase dun territorio premoderno ou preindustrial percibido como absurdo, dado o menosprezo do actual modelo cara ás actividades económicas vinculadas ao sector primario.

Sen embargo existe un elemento que pode servir como detonante, como alicerce desta alternativa de futuro. Estou a falar da construción de 40 naves bioclimáticas proxectadas polo Consorcio da Zona Franca de Vigo cos criterios da arquitectura sostíbel, é dicir utilizando, por exemplo, cubertas vexetais para non chocar co contorno e facer que se convertan nun controlador térmico, ou apostando claramente polas enerxías renovábeis mediante a incorporación de paneis fotovoltaicos.

Naves bioclimáticas construídas na área empresarial no Porto do Molle no Concello de Nigrán

Gráficos de Maureen Hart que reflicten a relación que se ten que establecer entre a economía, a sociedade e o medio ambiente. Tradicionalmente os tres funcionaron sen relacionarse e os indicadores da calidade de vida facíanse medindo os tres por separado. Nun modelo sostíbel hai que medir os tres en conxunto e os indicadores da calidade de vida terán que medir os límites para que a relación entre os tres sexa respectada coidando os límites e a proporción de cada un.

Esta será a primeira pedra que utilizaremos para a construción utópica do futuro Porto do Molle. Ao mesmo tempo e partindo dos sistemas xerais de zonas verdes que se sitúan principalmente ao carón do río Muíños e que actualmente serven como elemento separador da realidade existente, faremos dende este eixo a interconexión cos territorios que o rodean mediante corredores verdes. A proposta é reconvertelo nunha **Plataforma Tecnolóxica de Xestión Ambiental** que xere en todo o territorio circundante usos e equipamentos que teñan todos como denominador común un modelo económico no que primen criterios distintos dos que nos levaron á actual crise.

O PORTO DO MOLLE COMO PLATAFORMA TECNOLÓXICA DE XESTIÓN AMBIENTAL.

Descrición metodolóxica do proxecto.

1.-Área xeográfica

Imaxe satelital da área na que se atopa o Porto do Molle.

Fotografías aéreas antes e despois dos movementos de terra levados a cabo para a construción da área empresarial do Porto do Molle no concello de Nigrán.

Planificación actual do parque empresarial.

2.-Xustificación do proxecto

Existe a necesidade de crear un sector produtivo sostíbel, neste caso relacionado coa investigación, innovación e xeración de áreas dedicadas a novas propostas medio ambientais, agroindustriais, creación de novos sistemas silvopecuarios e agroforestais, reorientando desesa maneira o uso actual. Dende aí actuarase ademais sobre os ecosistemas do lugar, co fin de potenciar a súa recuperación. Para formular alternativas de cambio social partindo do fracaso do actual modelo, un dos aspectos fundamentais será o diálogo permanente entre os diferentes actores, como fórmula para acadar procesos máis participativos. Ademais, as actividades de investigación que alí se desenvolvan terán que darse nun contexto de continuo diálogo con toda a comunidade científica. Esta deberá elaborar e difundir mediante publicacións e seminarios todos os resultados que alí se dean co fin último de que a sociedade civil se sinta parte dese novo modelo e dos avances científicos que alí se acaden. Esta plataforma do Val Miñor desenvolverá sinerxías para conseguir finalmente oportunidades de negocio que ao mesmo tempo xerarán oportunidades de traballo.

3.-Obxectivos

O obxectivo será o de transitar cara a unha estrutura económica na que primen os sectores vinculados ás cuestións medio ambientais, unha economía en clave de “re-”: recuperar, reciclar, rehabilitar. Sempre respectando os recursos naturais e atendendo especialmente ao sector primario, xa que neste modelo utópico para o Porto do Molle e o seu territorio circundante, os recursos naturais e a súa explotación teñen que ter unha valoración correctora na que se deberán considerar o seu custe e os beneficios sociais e non só os privados. Será preciso recuperar tamén as formas seculares da tenencia do territorio en Galiza como é o caso do monte en man común, unha modalidade de procesos de propiedade e participación colectiva, converténdose este elemento nun dos alicerces para un manexo diferente do sector forestal, tendo en conta ademais que a extracción dun recurso renovábel é distinto doutros procesos produtivos, xa que as ganancias dun período determinan o do seguinte. O desenvolvemento desta plataforma de negocio terase ademais que facer dende dentro, nunha intervención selectiva que busque vantaxes comparativas dinámicas cara aos mercados internacionais, é dicir, promovendo a xeración do progreso técnico pero tendo en consideración as capacidades propias do lugar.

Trátase de propoñer a creación dos chamados núcleos endóxeos micros a partir da propiedade comunal e das empresas de produción social, é dicir, novas formas empresariais nas que as pequenas cooperativas sexan claves na resposta aos problemas do desemprego. Estes núcleos estarán interrelacionados coas empresas tradicionais e coa investigación.

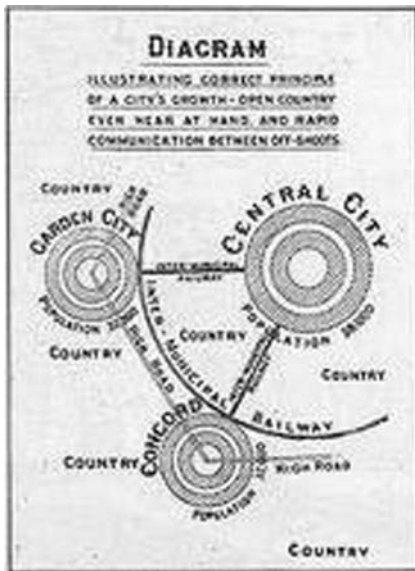

Diagrama e vista aérea de Letchworth a 55 km de Londres. Foi a primeira cidade-xardín cunha superficie de aproximadamente 1860 hectáreas e 33.000 habitantes. Tratábase dunha cidade integral.

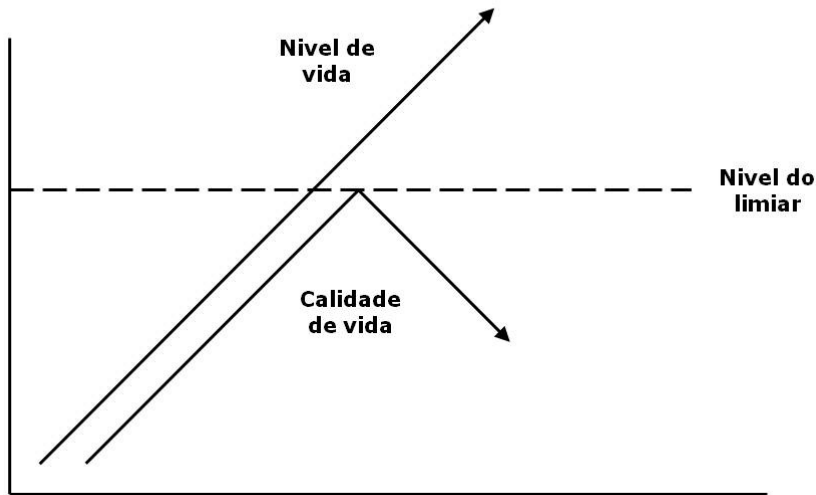
A partir deste modelo alternativo de investigación e produción, tenderase entón a crear unha relación maior de participación da sociedade civil, formulándose novos retos e debuxando porén un modelo estrutural e formalmente contrario ao que rexeu nas últimas décadas e que provocou no territorio circundante unha forte urbanización sen conciencia dos seus límites e cuxos estragos aínda non se teñen comprendido en toda a súa magnitude.

Un urbanismo voraz que trouxo da man unha auténtica ruptura co pasado, de aí que non exista continuidade co presente, senón que este é claramente unha mutación. Porén, nesta exposición para o Porto do Molle e a súa área de influencia, faremos o mesmo exercicio que o dos socialistas utópicos do século XIX coas súas propostas de cidade-xardín fronte a unha realidade de segregación social e insalubridade que traía a revolución industrial.

Non debemos esquecer que a planificación urbana sempre é a tradución dun modelo económico, e así podemos comprobalo no Val Miñor, onde, nos últimos anos, o planeamento urbanístico non foi máis que o vehículo, a coartada instrumental perfecta para a especulación. Aquilo que Charles Fourier, o socialista francés da primeira metade do século XIX e pai do cooperativismo, definiu como: “A arte de comprar por tres francos o que vale seis, e de vender en seis o que vale tres.”

Por iso é precisamente agora cando este modelo socioeconómico e territorial está cambaleándose agravado por unha crise financeira, cunha retracción no consumo e un incremento dramático do desemprego. Agora é cando se comeza a potenciar cada vez máis unha maior conciencia da sostiabilidade, máis como consecuencia da falla de cartos que como un exercicio intelectual que permita comprender a súa nece-

Hipótese do Limiar (Max - Neef)

side. Tamén é certo que as solucións que se están a tomar polo momento non serven, porque está errada a diagnose e polo tanto o remedio; de aí que se estea actuando sobre o remate do proceso de produción e do consumo, deixando sen afrontar con valentía as cuestións estruturais que están aínda sen resolver. Por este motivo, no ámbito da planificación territorial, por exemplo, o único modelo urbano sostíbel que se pode propoñer é un modelo plurifuncional, de proximidade e de auto-suficiencia, que permita reducir cada vez máis os desprazamentos, na liña dunha mobilidade responsable. Curiosamente, as propostas máis vangardistas camiñan cara a unha planificación territorial e urbanística de modelos moi similares aos tradicionais, é dicir, dos asentamentos rurais agrarios que, por certo, tanto se desprezaron nos últimos anos. Un claro exemplo é cando se fai esa división contundente entre urbano e rural nas propias clasificacións do solo. Velaí unha dualidade na que o primeiro é sinónimo de riqueza e de especulación, é dicir un solo cheo de oportunidades, fronte a un espazo estático, inútil e sen valor. Esta catíveza de miras trouxo como consecuencia un grave dano no sistema de valores tradicionais do noso país que mudou por mor destas políticas urbanísticas. O solo, que secularmente sempre tivera un gran valor pola súa alta produtividade agrícola, converteuse nun lastre que había que tentar recualificar a urbano.

Velaquí entón como esta nova planificación territorial e urbanística ten que formularse para ser un denominador común de beneficio mutuo no que os ecosistemas terán que xogar un papel central e onde o modelo económico que o determine terá que ser medido non utilizando índices como o PIB, é dicir, maneiras de medir inexactas e erróneas que só teñen en conta o incremento da produción e da venda de bens e servizos. Nesta proposta para o Porto do Molle primarán as medidas do benestar e da saúde dos ecosistemas, tal e como defenden economistas como o francés Serge Latouche. Os índices que teremos que empregar serán o índice

O Porto do Molle será pioneiro ademais na implantación dos criterios que recolle a axenda da UNESCO e que aparece neste gráfico

Proxecto experimental Universidade de Estocolmo sobre núcleos urbanos sostibéis

do desenvolvemento humano, do desempeño ambiental e da pegada ecolóxica. Haberá que volver localizar a economía para que os bens sexan producidos preto do lugar de consumo, evitando así os custos ambientais do transporte e a ditadura do mercado na produción sen límite.

*“Fai falla ser tolo ou quizais economista para crer que o crecemento pode ser indefinido nun planeta con recursos limitados”
Serge Latouche.*

Políticas onde a mobilidade responsable, a sustentabilidade social, a identidade cultural, o espazo público como artífice da cohesión social, a xestión da auga e a biodiversidade ou as enerxías e os materiais renovábeis serán as que definan as novas intervencións sobre o territorio.

E se fronte á barbarie dos últimos anos sobre o noso territorio, se por mor desta fonda crise se transita cara a outro modelo menos voraz co territorio, e se o Porto do Molle neste exercicio utópico é a metáfora do que ten que ser, e porque os grandes avances da historia da humanidade non foron froito da casualidade, senón que precisaron sempre dun esforzo da intelixencia resultado do acougo e da reflexión, é polo que invoco para rematar unha espléndida frase da obra Otelo de Shakespeare:

“Se despois de cada treboada veñen as quietudes, oxalá entón que os ventos sopren ata espertar a morte”